

# Қаржы пирамидаларын дамыту мәселелері және оның өмірге әсері туралы

**ЖАРЫЛКАСЫНОВА Ария Каргуловна**, аға оқытушы, [ariko.52@mail.ru](mailto:ariko.52@mail.ru),  
«Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті» КеАҚ, Қазақстан, Қарағанды,  
Н. Назарбаев даңғылы, 56.

**Аңдатпа.** ТМД елдеріндегі қаржы пирамидаларының дамуы және оның адам өміріне әсері қарастырылады. МММ немесе «Чары» сияқты қаржы пирамидалары тарихқа кетіп, миллиондаған алданған салымшыларды ештеңемен қалдырмаған сияқты. Бірақ өмір көрсеткендей, ащы тәжірибе біздің көптеген азаматтарымыз үшін соншалықты пайдалы болмады. Қазіргі уақытта қаржылық пирамидаларды жұмыстың үш заңды бағыты ретінде жасырудың нақты тенденциясы байқалады. Жұмыстың осы бағыттары талданды. Осылайша, қаржы пирамидаларына инвестициялау жақсы табыс әкеледі – тек сіздің капиталыңызды қашан алу керектігін түсіну керек.

**Кілт сөздер:** қаржы пирамидасы, қаржы құралдары, нарықтық экономика, акциялар, облигациялар, вексельдер, салымшылар, инвестициялар, несиелік тұтыну кооперативтері, залал.

## Кіріспе

Қазіргі уақытта қаржы пирамидасы – бұл ақша салымдары нарығындағы алаяқтықтың бір түрі. Қаржы пирамидасы – белгілі бір инвестициялық жобаға инвесторлардан материалдық қаражатты тартумен өзара байланысты жағдай. Бұл жағдайда осы жобаның ағымдағы кірістілігі инвестицияларды тарту мөлшерлемесінен төмен болуы мүмкін. Осылайша, инвесторлардың салымдары бойынша төлемдердің бір бөлігі жобаның түсімінен емес, жаңа инвесторлардың қаражатынан жасалады. Мұндай ереженің қисынды тұжырымы жобаның құлдырауы және соңғы инвесторлардың шығындары болады.

Бұл мәселе, әрине, кез келген адамға қатысты, өйткені ХХІ ғасыр экономиканың белсенді қалыптасуын білдіреді және осындай жағдайда әркім қаржылық инвестициялар нарығындағы қауіптер туралы көптеген сенімді ақпаратқа ие болуы керек.

Қазіргі шындықта әлемдік нарық жаңа компаниялар мен жеке фирмалардың пайда болуымен қарқынды дамып келеді. Кәсіпорындардың едәуір бөлігін олардың жұмысын тексеру және бақылау қиын. Мұндай жағдай қаржы пирамидалары сияқты алаяқтық ұйымдардың пайда болуы мен дамуына жағымды әсер етеді.

Бұл жұмыстың мақсаты мысалдарды қарастыру, осы құбылыстың ерекшеліктері мен негізгі түрлерін анықтау арқылы қаржы пирамидаларының қызметін талдау болып табылады. Біз қаржы пирамидаларының схемаларын, оның жұмыс кезеңдерін зерттеу, адамдар күдікті ұйымдарға ақша салуды жалғастыратын себептерді анықтау

және қаржы пирамидаларынан қорғау тәсілдерімен танысу мақсаттарын белгіледік.

Пирамида ретінде сипатталатын экономикалық құрылымдардың тарихы жүз жылдан астам уақытқа созылғанына қарамастан, ғылыми экономикалық әдебиеттерде бұл құбылыстың анықтамасы жоқ. Әдетте, сіз пирамиданы тануға болатын ерекше маңызды белгіні бекітудің орнына, күнделікті өмірде мезгіл-мезгіл кездесетін нақты құбылыстардың сипаттамасы беріледі.

«Қаржы пирамидасы» ұғымының біржақты қалыптасуын қамтамасыз ету дұрыс және мүмкін емес. Дегенмен, бұл құбылыс халықты көп қамтыды деп айтуға болады.

## Негізгі бөлігі

Алғаш рет «пирамида» Америка Құрама Штаттарында 1919 жылы Америкадан Италиядан көшіп келген белгілі Чарльз Понти (Понти) ұйымдастырды.

Содан кейін, Понти жеке табысты бизнесті қолайсыз түрде құрғандықтан, ол the Securities Exchange Company (SXC) жаңа кәсіпорнын ұйымдастырды, ол жергілікті маңызы бар коммерциялық палатаны (Commerce Chamber) тіркеді.

SXC сыртқы салымшылардың ақшасын үлкен пайызбен тиімді салым үшін жұмылдыратыны сөзсіз. Понтидің жаңа енгізілімдері нарықтық экономиканың түрлі қаржы құралдары аясында өзекті болмады. Ал SXC пайыздары айына 15%-дан тым жоғары болды.

АҚШ-тың қалған акциялары кірістіліктің осындай биіктігіне жақындай алмағаны анық, бұл істің нәтижесін шешті. Американдықтар

Securities Exchange компаниясына белсенді түрде ақша сала бастады. Бастапқыда олар жақсы қызығушылық танытты, бұл SXC көлемін арттырды, бұрын танымал емес инвесторлардың толқуын кеңейтті. 1920 жылға дейін Понти қызметі жақсы өтті, бірақ уақыт өте келе несие берушілер SXC-ге қатысты шағым түсірді және мемлекеттік билік сот отырысын өткізуге мәжбүр болды, компанияның ішкі бухгалтериясымен танысты. Содан кейін адамдардың алаяқтықтары анықталды. SXC ақшаны еш жерге салған жоқ, бірақ жаңа облигациялар шығарылымын сатудан түскен пайыздарды төледі. Сәттілік, XX ғасырда электронды сымдар, халықаралық оффшорлар қолданылмады. Ақша табылды және қайтарылды. Әрбір инвестор орташа есеппен вексельдің номиналды құнының 37%-ын алды. Сондықтан ақша табылып, қайтарылды. Орташа алғанда, әрбір салымшы вексельдің номиналды құнының шамамен 37%-ын алды.

Дегенмен, қаржы пирамидаларының тарихы жалғасты. XX ғасырдың 90-жылдарында МММ, Селенгтің Орыс үйі, «Русская недвижимость» АҚ, «Тутти», «Иваспорт», «Властилина» және басқа да «компаниялар» осындай әдістерге жүгініп, көптеген ақымақ адамдарды алдай алды. Көптеген зардап шеккендер салымдарын қайтарған жоқ [1].

МММ немесе «Чары» сияқты қаржы пирамидалары тарихқа кетіп, миллиондаған алданған салымшыларды ештеңемен қалдырмаған сияқты. Бірақ өмір ащы тәжірибе біздің көптеген азаматтарымыз үшін соншалықты пайдалы емес екенін көрсетеді.

Қаржылық пирамидалар өмір сүруді жалғастыруда және сонымен бірге, ұлттық қаржылық зерттеулер агенттігінің (2011) сауалнамасының нәтижелері көрсеткендей, көбінесе ресейліктер үшін ажыратылмайды.

**Қазір қаржы пирамидаларын қызметтің үш заңдастырылған ағымына жасырудың белгілі бір бағыты бар.**

*Бірінші бағыт* – кейбір элиталық жабық клубтарды ұйымдастыру (жаңа ММ қараңыз), олардың қатысушылары белгілі бір жұмыстан үлкен пайда табуға мүмкіндік береді. Мұндай «клубтың» ең көрнекті мысалы Швейцарияның «Астран» фирмасы құрған желі болып табылады. Оның негізі элиталық жабық клубтар болды, олардың мүшелері өте құрметті келбетке ие болуы керек, клубқа кіру және келу құқығы үшін жоғары жарналар (кем дегенде USD1200) төлеуі керек еді. Клубтар болашақ мүшелерді қаржылық жағдайына, болжамына, дәлелденбеген мәлімдемелерге сенуге дайын екендігіне және т.б. сүйене отырып, өте мұқият таңдады және жаңадан бастаушыларға тезірек жаңа тілек білдірушілерді табу қажеттілігі туралы бірден ескертті, әйтпесе дивидендтер төленбеді. Сонымен қатар, клуб мүшелері ресми түрде ешқандай акция немесе облигация сатып алмады, бірақ жарналарды бір жеке тұлғаның – екіншісіне сыйлық ретінде берді.

Клубтар өз мүшелерінің санын тез арада кеңейтуге ұмтылмағандықтан, сондай-ақ жиналыстардағы ұйымдастырушылар нейролингвистикалық бағдарламалау технологияларын (NLP) қолдану туралы қорытынды жасау әдістерін қолданғандықтан, «Астран» желілік клубтары көп ұзамай Ресейдің ғана емес, бүкіл ТМД-ның басқа қалаларында пайда болды. Сонымен, салыстырмалы түрде аз болғанына қарамастан, баспасөз мәліметтері бойынша, Беларусьның Брест облысынан «Астран» шоттарына шамамен 2000000 доллар түсті. Тінту кезінде Брест клубында құжат табылды, онда МММ және басқа пирамидаларды ұйымдастырушылардың «қателіктері» егжей – тегжейлі талданады, сонымен қатар «жаңа жағдайда» жұмысты ұйымдастыру бойынша практикалық ұсыныстар беріледі.

Мұндай дүниетанымдарды «Амарис», «Реванш», «халықаралық инновациялық орталық», «констант», «Атлантис», «Алтын Меркурий» компаниялары қолданады [1].

*Екінші бағыт* пирамиданы заңды қызметке қызығушылық танытатын және табыс табудың кілтін ресми түрде тани алатын бірқатар бөлімшелерге бөлу болуы мүмкін. Мұндай құрылымның үлгісі «СЕКАЙ» жүйесінің жұмысы болуы мүмкін. «СЕКАЙ» құрамына «Секай-траст», «Секай-инвест», «Секай-финанс» және Беларусьда құрылған, салымдар мен қаржылық операцияларды пайдаланған басқалар кірді.

Жүйенің маңызды сапасы – Шығыс ырымына қарай діни бағыт. «Фиалиалдардың» басшылары және олардағы ең жауапты лауазымды тұлғалар тек рухани ағартумен айналысатын құрылтайшының ең жақын шәкірттерінен ғана тағайындалды. Кез келген белгілі бір оқиғада «СЭКАЙ» бөлімшелерінің қайсыбірі мен жеке тұлға арасында USD 15-20 сомасына жеке борыштық қолхат ресімделді.

Қаржы пирамидасын жасырудың *үшінші формасы* бүгінде ең кең таралған және заңды тұрғыдан осал. Бұл ешқашан көрсетілмейтін кейбір қызметтерді сатудан тұрады. Осыған ұқсас жоспардың иллюстрациясы si Save Invest Finanzierungs – Consulting сақтандыру компаниясы жұмыс істейді, оның назары бұрынғы КСРО-ның бүкіл аумағын қамтиды [2].

Алаяқтықтың мәні – клиент өз өмірі мен денсаулығын белгілі бір мерзімге сақтандыруы керек, содан кейін сақтандыру сомасы толық көлемде төленуі керек. Клиенттің табысы осы кезеңдегі сақтандыру жарналарының ауқымы мен сақтандыру сыйлықақысының ауқымы, оған қоса пайыздар арасындағы айтарлықтай айырмашылық есебінен анықталады. Маркетингтік жұмысы өнімді немесе қызметті таратудың желілік әдісіне негізделген әр компания «қаржы пирамидасы» анықтамасына түсе бермейтінін, тек Клиент осы белгілі бір келісімдерге жүгіне алмайтын келісім бойынша болатындығын атап өткен жөн.

Бірдей қызметтің түпкі мағынасындағы осын-

дай өзгерістің мысалы – бүгінде Интернетті «пирамидалар салу» үшін белсенді қолданатын басқа компаниялар. Олар туралы бөлек айту керек, өйткені оларда бірінші және үшінші типтегі заманауи схемалардың белгілері бар. Клиенттік желіні құрудың «желілік» схемасын ұсына отырып, мұндай компаниялар өз клиенттеріне екі мүмкіндікті ұсынады: кейіннен жаңа клиенттерді өз бетінше тарту және жеке жеңілдіктер ұсыну құқығымен «пікірлестер» клубына кіру (XXI ғасырдың қаржы пирамидаларын қараңыз) [3].

2015-2017 жылдардағы қаржы пирамидаларының тағы бір түрі несиелік тұтыну кооперативтері (ҚКП) болды. ҚКП – өзара қаржылық көмек көрсету үшін азаматтардың және (немесе) заңды тұлғалардың ерікті бірлестігі. Несиелік кооперативтер патшалық Ресейде белгілі болды. Кеңес Одағында ұқсас нәрсе өзара көмек кассасы деп аталды, оларды кәсіподақтар құрды. Рас, бұл кассалар тәуелсіз қаржы институттары болған жоқ, бірақ олардың және ҚКП-ның әрекет ету принципі бірдей – акционерлер өз жинақтарын сол жерге орналастырады, соның арқасында кооперативтің басқа мүшелеріне несие береді.

Тек Орталық федералды округтің аумағында 2017 жылдың өзінде 73 жаңа ҚКП тіркелді. Мәскеу мен Мәскеу облысында, 29.12.2017 жылғы мәліметтер бойынша, 317 ҚКП жұмыс істеді. Жалпы, қазіргі уақытта орталық федералды округ аумағында 500-ден астам PDA бар. Әрине, олардың көпшілігі қалыпты кәсіпкерлік қызметті жүзеге асырады, бірақ әлі де PDA-ға кіреді, сіз олардың есептілігін және басқа да құжаттаманы мұқият зерделеуіңіз керек.

#### **2020 жылы қаржы пирамидаларының қызметінен 25 мыңнан астам қазақстандық зардап шекті**

Қаржы пирамидаларын құрушылар мыңдаған қазақстандықтарды алдауды және тонауды жалғастыруда. Ағымдағы жыл жаңа антирекордтарды қоятын сияқты, дейді полиция. 25 мыңнан астам қазақстандық өздерінің қандастарын санаған жоқ. Залал сомасының орасан. Жүздеген алаяқтар, мыңдаған зардап шеккендер, миллион уәделер және миллиардтаған шығындар. Қаржы пирамидалары қазақстандықтарды өз желілеріне тартуды жалғастыруда, ал олар өз кезегінде аса қарсылық көрсетпейді.

Бәрі мұраптағы тегін ірімшік туралы білетін сияқты, бірақ келісілген азаматтар өздерінің қандарын пирамида фирмаларының қолына алып жүргендей. Еліміз бойынша қаржы пирамидалары туралы қылмыстық істер бойынша жәбірленушілердің жалпы саны 25 мыңнан астам адамды құрайды. Залалдың жалпы сомасы 33 млрд 250 млн теңгеден асады. Қаржы пирамидасын құрушылардың қалтасына 33 млрд теңге салынды. Бұл ақшаға елордада құны 15 млн теңге болатын 2 мыңнан астам пәтер сатып алуға болады. Сарапшылар еске салудан шаршамайды, тек

оның құрылтайшылары Қаржы пирамидасынан ақша таба алады, ал қатысушылар тек ақша табу тәсілі [4].

Әдетте, пирамидалардың құрбандары өз тарихын камераға айтудан бас тартады, олар бірінші кезекте өздері кінәлі екенін түсінеді дейді. Астана қаласының тұрғыны: – интернетте жарнама көрдім, кеңседе бәрі жақсы болды, барлығы ресми болып көрінді. Мен бұл қаржы пирамидасы екенін түсіндім, бірақ ақша тапқым келді. Оңай ақша – бұл қорқынышты нәрсе, сіз бұл туралы бірден ойлаған кезде. Оларды қалай табуға болатындығы туралы ой.

Л. Үсенбекова, Қазақстан қаржыгерлері қауымдастығының тұтынушылар құқығын қорғау жөніндегі директоры: – бұл ашықтықтың болмауы, үстеме пайда туралы уәде беру, агрессивті жарнама, кәсіпкерлік қызметтің болмауы және қатысушыларға кейінгі қатысушылардың жарналары есебінен төлемдер. Осы факторлардың бірі жеткілікті екеніне назар аударғым келеді. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, агрессивті жарнамаға шоу-бизнес жұлдыздары қатысқан кезде қазақстандықтар көбінесе алдауға тырысады. Әншілер, блогерлер, актерлер және кейде олар жарнамалайды деп күдіктенбейді. Бүгінгі таңда елде қаржы пирамидаларының төрт негізгі түрі бар.

Психологтардың айтуынша, қаржы пирамидаларын ұйымдастыратын алаяқтар әрқашан болған және болады, өйткені олар адамдардың табысын арттыру арқылы өз өмірлерін жақсартуға деген негізгі ниетімен ойнайды. Тіпті қайғылы тәжірибе болса да, кейбіреулер оңай ақшаға сенуді жалғастыруда.

С. Скляр, психотерапевт: – айналасындағылардың, туыстарының, таныстарының дәлелдері, соның ішінде қаржылық пирамидалар туралы кейбір мәліметтер немесе есептер оларға әсер етпейді. Бірақ адамның өзінде пайда болатын импульс және шешім қабылдау жылдамдығы, өкінішке орай, олар асығыс шешім қабылдауға әкеледі. Қазақстандықтардың басым бөлігі «Гарант 24 Ломбард» қаржы пирамидасының қызметінен өртенді. Зардап шеккен 25 мың адамның 17 мыңы өз ақшасын дәл осы ұйымға берді – 22 млрд теңге шығын.

2020 жылы қаржы пирамидаларынан 20 мыңнан астам қазақстандық зардап шекті. Қаржы пирамидасы және алаяқтық туралы қылмыстық істер бойынша жәбірленушілер мәлімдеген залалдың жалпы сомасы 30 млрд теңгеден асады. Редакция Liter.kz мен Қазақстанда нәліктен фин пирамидасын құру оңай екенін, мұндай кеңселерді кім басқаратынын және ұйымдастырушылардың жауапкершілігі қандай екенін білдім.

2020 жылы 20 мыңнан астам қазақстандық «Гарант 24 Ломбард», «ESTATE Ломбард» және «тиімді қарыз» ұйымдарының әрекеттерінен зардап шекті [4].

ҚР Қаржы министрлігі қаржы пирамидаларының кеңінен таралуының негізгі себептері

мыналар екенін айтты:

- халық табысының төмен деңгейі;
- салымшылардың құқықтық және қаржылық сауатсыздығы;
- бақылаушы және уәкілетті органдардың жеткіліксіз жұмысы, оның ішінде қаржы ұйымдарының қызметін мемлекеттік бақылаудың нақты тетігінің болмауы.

Жыл сайын қаржы пирамидаларының жаңа күрделі түрлері пайда болатынын ескере отырып, Құқық қорғау органдарының күш – жігері жеткіліксіз. Соңғы уақытқа дейін Қазақстанда қаржы пирамидасын ашу өте қарапайым болды, бірақ 2020 жылдың басында мемлекеттік органдар бақылауды қатайтуға жаңа әрекет жасады.

Қаржы мониторингі комитеті (бұдан әрі – ҚМК) «қаржы пирамидалары, күдік критерийлері, олардың жұмыс істеу схемалары» құжатын бекітті. Осы құжат бойынша қаржы мониторингі субъектілері өз клиенттерін тексеру бойынша шаралар қабылдауға және күдікті операциялар туралы ҚМК-ға хабарлауға міндетті.

Сондай-ақ, билік ҚР Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі (бұдан әрі – АРРДҚ), Ұлттық банк, ҚМК және қаржы мониторингі субъектілері арасындағы қаржы мониторингі мәселелері бойынша өзара іс-қимылдың тиімділігін арттыру жөніндегі Жол картасының жобасын әзірледі. Бұл АРРФР-да қаржы пирамидасының белгілері байқалатын компаниялардың тізімі бар екенін білдіреді.

Қаржы пирамидаларына қарсы тұрудың ең тиімді әдісі қатысудың белгілері мен салдары туралы кең түсіндіру жұмыстары, сондай-ақ қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік туралы ескерту болып қала береді, деп санайды Қаржы министрлігі.

Қаржы пирамидасына тән белгілер: сіз келтірген клиенттер үшін сыйақы; нарықтық деңгейден бірнеше есе жоғары табыстылыққа кепілдік беру; қажетті лицензиялардың болмауы; меншікті негізгі құралдардың, басқа да қымбат активтердің болмауы; қате ақпараты бар агрессивті жарнама; ұйым қызметінің нақты анықтамасының болмауы; кіру жарнасының болуы: ресімдеуге, оқытуға, акцияларға және т.б.; төлемдерді тек қолма-қол ақшамен қабылдау; ойланбауға және тез инвестициялауға шақыру; келісім сіздің құқығыңызды қорғамайды; ұйымдастырушылардың анонимділігі және жұмыстың ашық еместігі.

Қаржы пирамидасын құру және оған басшылық ету ҚР ҚК-нің 217-бабы «қаржы (инвестициялық) пирамидасын құру және оған басшылық ету» бойынша заңмен қудаланады. Бұл үшін үш мың АЕК (8,3 млн теңге) мөлшерінде айыппұл салу, не 800 сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тарту, не үш жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеу қарастырылған, мүлкі тәркіленіп, сол мерзімге бас бостандығынан айыру да бар.

Егер қаржы пирамидасын қылмыстық топ

немесе мемлекеттік қызметші құрған және басқарған болса, онда ол бес жылдан 10 жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айырылады, мүлкі тәркіленіп, белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан жеті жылға дейінгі мерзімге айырылады. Өмір бойы белгілі бір лауазымдарды атқаруға тыйым салынған жағдайлар болады.

Ақшаға табыну қалыптасқан қоғамда әрдайым тез және көп күш жұмсамай бай болғысы келетіндер болады. «Келешек» психологиялық орталығының директоры Наталья Семененко табысты адамның бейнесі жасалған кезде, ол ештеңе жасамай, ақша табады, жұмыс пен білімнің беделі төмендейді деп санайды. Осыған байланысты отбасы мүшелері жақын адамдарынан барлық қажеттіліктерді қанағаттандырудың жылдам әдісін табуды талап ете бастайды. Мұнда қаржы пирамидаларына қатысуға ниет бар, онда олар ең аз шығынмен байлықты жарқын және әдемі уәде етеді, дейді психолог.

Негізінен, қаржылық пирамидалардың құрбандары – жоғары деңгейдегі болжам, сенімділік.

Сондай-ақ, қаржылық пирамидаларға құқықтық және қаржылық сауаттылық деңгейі жеткіліксіз адамдар қатысады.

Қазақстандықтарға нағыз дивидендтер тек қажырлы еңбек пен жеке өсу әкелетінін ұмытпау керек.

Егер сіз қаржылық пирамидаларын ұйымдастырушыларға ақша беріп, олардың алаяқтықтарының құрбаны болсаңыз, онда сіз бұл жағдайды оқу ақысы ретінде қарауыңыз керек. Сіз берген сома – бұл сіздің ақшаңызды үшінші адамдарға оңай және ойланбастан сене алмайтындығыңыз туралы жақсы өмір сабағының құны.

Әсіресе, соңғы уақытта Интернетте дамып келе жатқан қаржы пирамидалары бүкіл әлемге таралды. Сондай-ақ, Интернетте алаяқтық ұйымдарды қалыптастыру барысында «бизнесті» құрудың қарапайымдылығы және оған тұтынушылар санының үнемі өсіп келе жатқан логикасы бар клиенттерді тарту маңызды рөл атқарады.

Капиталды ештеңе жасамай немесе аз күш жұмсамай-ақ көбейтуге деген құштарлық – бұл әр түрлі авантюралық қаржылық Интернет-жобалардың өсуі үшін құнарлы негіз, олардың бірі – AI Marketing қызметі. Шолу кейіпкеріне AI Marketing туралы теріс пікірлер ғана түседі деп айту мүмкін емес. Виртуалды Қауымдастық екі лагерьге бөлінген – біреу мадақтау әнін айтады, ал басқалары басқа қаржы пирамидасымен байланысуды ұсынбайды. Кім дұрыс, біздің редакцияның детективтері талқыланды, ол талқылау объектісінің ресми сайтында жарияланған ақпаратты талдаумен танысуды ұсынады <https://ai.маркетинг>, осы объективті шағын тергеудің нәтижелері.

AI Marketing – жасырылған пирамида немесе инвестицияға лайықты жоба? Жоғарыда айтылғандай, AI Marketing туралы пікірлер түпкілікті шындық бола алмайды, түсініксіздіктің

арқасында – теріс / позитивтің шамамен қатынасы 50/50 аралығында өзгереді. Жобаны зерттеу қисынды – қандай бизнес-модель ұсынатындығын, серіктес кім екенін түсіну, құқықтық базаны, байланыстарды, команданы және басқа мәліметтерді тексеру [5].

Біріншіден бастайық: AI Маркетингі қалай жұмыс істейтінін білеміз – айталық, аңызды түсінуге тырысайық. Егер сіз барлық ақылға қонымды сөздер мен суды алып тастасаңыз, мәні келесідей: клиент шотқа авторизациялайды, шотты толтырады – минималды сома көрсетілмеген, бірақ жарнамаларда үнемі \$ 100 пайда болады, содан кейін ақылды бағдарлама (MarketBot) 2 күн ішінде ақшаны есептен шығарады және PR-компанияны іске қосады, ол теория бойынша, міндетті түрде болуы керек. Сатуды арзандату – бұл платформа әзірлеген нарық Бот қалай жұмыс істейді деген сұраққа жауап. Егер тұтынушы бас тартпаған болса, жарнамалық үгітті төлеген клиент әрбір сатып алудан кэшбек алады. Мерзімі – шолуларда айтылғандай, кем дегенде 20 күн. Пайда – кэшбек мөлшерінің 55%. Қалған 45% жоба қорына түседі, егер сіз «FAQ» бөліміндегі ақпаратқа сенсеңіз <https://ai.marketing / ru / faq>, егер сатып алушы сатып алудан бас тартса, клиенттің шығындарын өтейді. Бұл қызмет 20 мыңнан астам онлайн және офлайн дүкендерді кэшбекпен қолдайтынын ескерсек, әдемі және ықтимал пайдалы, ал бағдарламалық жасақтама Google Ad-words, Yandex Direct және басқа да әлеуметтік медиада агрессивті жарнаманы алға тартады – жоба иелерінің айтуы бойынша.

Енді не ұялтады және анық көрсетеді лохотрон емес, перспективалы инвестициялық платформа: іс жүзінде кэшбек алынады сатып алушыға. Ал талқылау объектісінің клиенттері – сатушылар. Бұл жағдайда – жарнама. Ақшаны қолма-қол ақшаның өзі қандай ақшамен қалыптасады – бұл кадрда қалады.

Негізден AI Marketing жобасымен байланысудың қажеті жоқ? Теріс сипаттағы AI Marketing туралы көптеген нақты пікірлер, бірақ жаңадан пайда болған виртуалды ғажайыпты сақтықпен қарау үшін біреуі жеткілікті болар еді.

Кәсіпорынның күмәні, кеңсенің анонимділігі – ыстық бастарды салқындататын факторлар. Бірақ, егер идея шынымен жұмыс істейді деп болжасақ, платформаға алғаш қосылған неофиттердің инвестицияларынан емес, ал маркетингінің роботының жұмыс істеуінен қаражат есептеу кепілдігі 2-4 апта аралығында көрсетілген кэшбектен пайда күтеді. Ал ел ауқымында кәсіпорын қорына түсетін 45% – жақсы пайда. Қызметті талдау нәтижелеріне сүйене отырып, ақша айналымы тұқым қуалайтын экожүйеде дәл осылай жүреді.

Ақша массасы Шығыс сұрауларынан аз болған кезде, көпіршік пайда болады деп күтілуде. Теріс санына қарай, сабын көпіршігі жарылып, тарала бастайды. Оң бағалау – бірінші вагонға үлгерген клиенттердің пікірлері.

Қаржы пирамидаларына инвестициялау жақсы табыс әкеледі – тек өз капиталыңызды қашан шығару керектігін түсіну маңызды.

### Қорытынды

Қаржы пирамидасы сияқты құбылысты талдай отырып, кейбір қорытынды жасауға болады. Елде қаржы пирамидаларының пайда болуы үшін акциялар немесе бағалы қағаздар нарығының болуы, пирамида қағидаты бойынша жұмыс істейтін қаржы құрылымдарының қызметін ұйымдастыруға заңнамалық шектеулердің болмауы, халықтың төлем қабілеттілігі және халықтың қаржы институттарына ақша салуға бейімділігінің болуы қажет.

Бұл алаяқтық схема жоғары табыстылықтың жалған уәделері арқылы халықтың салымдарын тарту арқылы қаржы компанияларынан пайда табу тәсілі болып табылады, алайда төлемдер өз қаражатын бұрын салған адамдарға ғана жүргізіледі. Нәтижесінде мұндай қаржы компаниясы құлдырап, оны ұйымдастырушылар барлық алынған ақшамен жасырынып жүр.

Қаржы пирамидаларының теріс әлеуметтік-экономикалық салдары мемлекеттерді заңнамалық деңгейде шаралар қабылдауға мәжбүр етеді. Ресейде клиенттер алдында қаржы компанияларының жосықсыз әрекеттерінен сақтандыру жүйесін құруды ұсынады. Көптеген адамдар өздерінің сенімдеріне байланысты қателіктер жіберуге бейім. Халықтың едәуір бөлігіне тән ашкөздік маңызды рөл атқаратыны анық. Бұл жағдайда ереже қолданылады: салым бойынша пайыз неғұрлым көп болса, инвестор өз жинақтарын осы компанияға салғысы келеді [6].

Сонымен, моно жасаған жұмыстардың нәтижесінде қаржы пирамидалары бүкіл әлемде өте кең таралған құбылыс деп айтуға болады, бұл салымшыларға үлкен шығын әкеледі. Қазіргі уақытта интернетте қаржылық пирамидалардың салыстырмалы түрде жаңа құбылысы пайда болды, олар MLM қағидаты бойынша үлкен ықтималдықтар мен артықшылықтарға ие.

Осылайша, қаржы пирамидаларының мәселесін мемлекет және кез келген адам деңгейінде шешу керек, өйткені бұл компаниялардың сәтті жұмысы салымшының құзыреттілігі мен оның ең көп қаржы табуға деген ұмтылысына байланысты.

Қазіргі уақытта қаржылық пирамидалардың даму проблемалары адамдардың өмір сүру деңгейіне қатты әсер етеді.

1. [https://aferizm.ru/moshen/archiv/st\\_m\\_mavr.htm](https://aferizm.ru/moshen/archiv/st_m_mavr.htm)
2. [https://aferizm.ru/moshen/archiv/pir\\_fsb\\_invest.htm](https://aferizm.ru/moshen/archiv/pir_fsb_invest.htm)
3. [https://aferizm.ru/moshen/piramida/m\\_pir-xxi-vek.htm](https://aferizm.ru/moshen/piramida/m_pir-xxi-vek.htm)
4. <https://liter.kz/30-mlrd-tenge-otdali-kazahstancy-finpiramid/>
5. <https://allinvesting.ru/otzyv-o-ai-marketing-i-market-bot.html> © Allinvesting.ru
6. Логинов О. И. Жалған монеталардан қаржы пирамидаларына дейін / О.И. Логинов. – М.: Эксмо, 2008. – 448 б.

### ***О вопросах развития финансовых пирамид и ее влияние на жизнь***

**ЖАРЫЛКАСЫНОВА Ария Каргуловна**, старший преподаватель, [ariko.52@mail.ru](mailto:ariko.52@mail.ru),  
НАО «Карагандинский технический университет имени Абылкаса Сагинова», Казахстан, Караганда,  
пр. Н. Назарбаева, 56.

**Аннотация.** Рассматривается развитие финансовых пирамид в странах СНГ и их влияние на жизнь людей. Казалось бы, финансовые пирамиды типа МММ или «Чары» ушли в историю, оставив миллионы обманутых вкладчиков ни с чем. Но жизнь показывает, что горький опыт оказался не столь поучительным для многих наших граждан. В настоящее время наблюдается четкая тенденция маскировки финансовых пирамид под три легальных направления работы. Проанализированы эти направления работы. Таким образом, инвестирование в финансовые пирамиды приносит неплохой доход – только важно понимать, когда следует вывести свои капиталы.

**Ключевые слова:** финансовая пирамида, финансовые инструменты, рыночная экономика, акции, облигации, векселя, вкладчики, инвестиции, кредитные потребительские кооперативы, ущерб.

### ***About the Development of Financial Pyramids and Its Impact on Life***

**ZHARYLKASYNOVA Aria**, Senior Lecturer, [ariko.52@mail.ru](mailto:ariko.52@mail.ru),  
NPJSC «Abylkas Saginov Karaganda Technical University», Kazakhstan, Karaganda, N. Nazarbayev Avenue, 56,

**Abstract.** The development of financial pyramids in the CIS countries and its impact on people's lives is considered. It would seem that financial pyramids like MMM or «Charms» have gone down in history, leaving millions of defrauded depositors with nothing. But life shows that the bitter experience was not so instructive for many of our citizens. Currently, there is a clear trend of masking financial pyramids under three legal areas of work. These areas of work are analyzed. Thus, investing in financial pyramids brings a good income – it is only important to understand when to withdraw your capital.

**Keywords:** pyramid scheme, financial instruments, market economy, stocks, bonds, promissory notes, depositors, investments, consumer credit cooperatives, damage.

### REFERENCES

1. [https://aferizm.ru/moshen/archiv/st\\_m\\_mavr.htm](https://aferizm.ru/moshen/archiv/st_m_mavr.htm)
2. [https://aferizm.ru/moshen/archiv/pir\\_fsb\\_invest.htm](https://aferizm.ru/moshen/archiv/pir_fsb_invest.htm)
3. [https://aferizm.ru/moshen/piramida/m\\_pir-xxi-vek.htm](https://aferizm.ru/moshen/piramida/m_pir-xxi-vek.htm)
4. <https://liter.kz/30-mlrd-tenge-otdali-kazahstancy-finpiramid/>
5. <https://allinvesting.ru/otzyv-o-ai-marketing-i-market-bot.html> © Allinvesting.ru
6. Loginov O.I. Ot fal'shivyh monet do finansovyh piramid / O.I. Loginov. – Moscow: Jeksmo, 2008. – 448 p.